



Tarlabası, 2015

... İstanbul'un; iki kıtaya yayılmış, zengin ile fakirin, güzelin ve çirkinin, modern ve geleneksel olanın başka yerde nadiren görülecek biçimde bir araya geldiği bu şehrin kalbimdeki yeri başkadır. İstanbul asırlar boyunca, eskiden Konstantinopolis adıyla, birçok insana olduğu gibi bana da ilham oldu. Onun büyüüne bir kere kapılan, dönüp dolaşım ona geri dönmüştür. Fakat artık, zenginliği, kültürel, dini ve siyasi çeşitliliği olan İstanbul'un gitgide yok olduğu bir noktaya vardık.

Bugün İstanbul'u düşündüğümde, Erdoğan rejiminin avantacı inşaatçıları ile birlikte, büyüme çılgınlığı ve zevksizliğin sonucu olarak ortaya çıkan kasıtlı müdahalelerinin, bu şehre ettikleri yüzünden içimi bir öfke sarıyor. "En büyük havalimanı", „en büyük kanal“, "en büyük cami" fakat en çok da, mimari olarak başka bir çirkinlik abidesi olan "sayısız alışveriş merkezi", bu üstünlük derecesi sözcükleriyle donatılmışlık – dışarıdan bakıldığında – AKP'nin asıl tapınakları, ve modern zamana verilen cevapları olarak görünüyor. Eskiden dünyanın dört bir yanından gelen turistler dolambaçlı sokakları, müzeler ve görülmeye değer yerlere giden yolları arşınlar, daima gerçek, eski ve sırlarla dolu olan İstanbul'u ararlardı. Bugünse Arap Yarımadası'ndan karıları çarşafli zengin şeyhler geliyor ve klimalı, camdan, çelikten ve plastikten olma alışveriş cennetlerinin nerede olduğunu soruyorlar.

Tabii ki bu şehir çok saldırgan gördü ve hep sağ kalmayı başardı; fakat hiç kimse, modern (batılı) teknoloji sağ olsun, bu şehre karşı Erdoğan kadar yıkıcı olamadı. Kullandıkları Osmanlı retoriğine rağmen hem kendisi, hem de peşinden gidenler, Osmanlı'nın incelik hissinden ve büyük mimar Sinan gibi eski ustaların estetik hissinden mahrumlar – bunların çoğu tanrılarını Mekke veya Medine'de değil, bir haçta veya Kudüs'te ararlardı.

Nasıl ki Suudi yönetimi, milyarlarca insan için kutsal bir yer olan Mekke'de tarihi olan her şeyi yok etmekte – ki bunu yaparken Peygamber'in zamanından kalan tarihi kalıntıları dahi yok etmişlerdir – ve acele ile, estetikten mahrum biçimde tasarlanmış ve çabucak dikilmiş bir binayı Müslümanlar için bir tür Disneyland'a çevirmekte sakınca görmediyse, aynısını Boğaz'daki hükümdar da yapıyor. Türkiye'nin büyük tarihinden söz ediyorlar ama bu tarihi yıkım güllesiyle sonsuza dek yok ediyorlar. Yok edilemeyecek olan şeyler ise ya ticarileştiriliyor, ya da kutsallığı yok ediliyor. Umarım annemin şehrinin kurtuluşu vaktinde gelir.

İnşaat çılgınlığı şu anki akılsızlığıyla devam edecek olursa, yakında kurtarılacak çok bir şey kalmayacak.

Cem Özdemir

Geçmişte Kalan Bir İstanbul'a Dair Anılar

Büyükannem Yunan da olsa çocukluğumdan beri bana Atatürk sevgisini aşıladı. Ankara'ya geldiğimde dört yaşındaydım. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bahçesinde gezintiye çıkardım. Burada bir gün karşıma Atatürk çıktı. Bana doğru eğildi ve saçımı okşadı. Mavi gözleri ve yüksek kaşları bugün hala gözümün önünden gitmez. Atatürk'ü asla unutmayacağım. Kararlı bir biçimde yolundan gideceğim, çünkü ben bir Kemalistim. Genç bir kızken de İsmet İnönü ve CHP'yi destekledim.

Bana bildiğim her şeyi çocukluğumda büyükannem öğretti. Benim eğitimime annemden daha çok zaman ve emek harcamıştır. Ailenin tek kızı olarak tüm özgürlüklerin tadını çıkardım. Babam da böyle olsun istemişti. Bir gün ağabeyim bana küfretti ve ardından babam ona şöyle dedi: "Ona küfredemezsin, o her alanda sizden tamamen bağımsız olarak yetişecek. Ekonomik olarak da benim ölümümün ardından, benim emeklilik maaşıyla ekonomik özgürlüğü sağlanmış biçimde yaşmalı." Büyükannem bana yemek pişirmeyi, misafirlerle ilgilenmeyi, toprağa bitki ekmeyi öğretti. Fakat bana öğrettiği başka bir şey daha vardı: Kalan ekmeği asla çöpe atmamak. Daima açlıktan ölen insanları düşünmeliydim ve artıkları değerlendirmeliydim. Savaş döneminde hep bunu anımsardım, çünkü gıda devlet eliyle verilirdi. Yemek kartları, gıda kartları karşılığında yemek almaya giderdik. Her seferinde kimliğimin arkasına bir damga vururlardı.

Büyükannem ne zaman bir şey istese, ardına bir "seperakalo" eklerdi, Yunanca "lütfen" demek. Emir verir gibi konuşulmasından nefret ederdi. Bu yüzden bu seperakalo'yu öylesine içselleştirdim ki, Türkçe konuşurken ben de kullanıyordum. Bir gün teyzem büyükanneme "Bu kız karma karışık konuşuyor" demişti, "Ne düzgün Türkçe konuşabiliyor, ne de Yunanca. Bırak artık bunu anne, yakında okula başlayacak." Büyükannem bazı Türkçe kelimeleri hayatı boyunca hiç telaffuz edemedi. Mesela "pa-

çavra" kelimesini; onun yerine hep "paçavura" derdi. "Makarna" kelimesini de söyleyemezdi, "makarunya" derdi. Ben de bunları böyle öğrendim ve aynı onun gibi konuşmaya başladım. Teyzem hatalarımı hep düzeltirdi, "Çocuk tuhaf bir dil konuşuyor. Bu konuştuğu dil İstanbul Türkçesi değil" derdi.

Tüm çocukluğum boyunca, yani büyükannem dinini değiştirip Müslüman olduktan sonra, sık sık camiye giderdik. O zamanlar asıl macera hocalardaydı. Bir tanesi gözlerine sürme çekerdi. Genç kadınlar akın akın onun camisine giderlerdi, sırf onu yakından görebilmek için. Bir gün vaaz esnasında hoca şöyle dedi: "Bayanlar, naylon çorap giymeyin. Bacaklarınız görünüyor, bu günahdır." Bunun üzerine genç bir kadın, belki yirmi yaşındaydı, buna karşı çıktı: "Hoca Bey, senin kızların da bu çoraplardan giyiyor. Onlara izin var da bana neden yok?" Düşünsenize, bu genç kadın öylesine cesurdu ki, camide ayağa kalkıp tüm kadınların önünde fikrini söyleyebilirdi. Hoca bir daha asla kadınların kıyafetine karışmaya cesaret edemedi. O zamanlar kadınlar pek örtünmezdi. Yalnızca camideyken başörtüsü takarlardı. Kapıya vardıkları anda ise bunu da hemen çıkarırlardı.

Evimiz çok büyüktü. Birçok meyve ağacının olduğu ve sebze ektiğimiz çok büyük bir de bahçemiz vardı. Tavuklar, kazlar, ördekler, keçiler, bir kedi, bir köpek – her şeyimiz vardı. Büyükannem bana bitkiler, onların iyileştirici gücü ve hazırlanışıyla ilgili her şeyi öğretmişti. İsrırgan otu toplar, tavada yağ ile kavurur ve yerdik. Tüm çocukluğumu bitkilerle geçirdim. Sık sık balık da yerdik. Büyükannem bana balık almanın inceliklerini de öğretmişti: "Solungaçları kırmızıysa balık tazedir. Eğer kahverengiye dönmüşse sakın alma, yoksa seni cezalandırırım." Balıkçı benden nefret ederdi, çünkü tüm balıklara teker teker bakardım.

Bayram günlerinde biz çocuklar kapı kapı gezerdik, Şeker Bayramı da denen Ramazan gibi dini bayram günlerinde adettir, bize içinde para ve şeker olan mendiller verirlerdi. El öpmeye gelen çocuklara parayı öyle fitre verir gibi elden vermezlerdi. Adettendir, kızlara işlemeli bez mendiller içinde verirlerdi, oğlanlar içinse sade, düz mendiller daha uygundu. Böyle tüm mahallenin altını üstüne getirirdik. Topladığımız paralarla da bayram için kurulan kermese giderdik; sirk, atlıkarınca, at arabası... At arabalarıyla gezinti yapardık, Samatya üzerinden Kocamustafapaşa'ya, Etyemez, Horhor ve Aksaray'a. Oğlanlar ve kızlar,

hep birlikte, at arabasında şarkılar söylerdik. Bayram günlerinde tüm gün keyif çatardık, anne babalarımız buna izin verirdi. Bu günler çocuklara aitti. Para bittiğindeyse bayram da biterdi. Çocukluğum harika geçti.

Büyükannem evde oturmayı da, yalnızca komşulara gitmeyi de sevmezdi. Birlikte Beyoğlu'daki saz akşamlarına giderdik, oraya çocukları da götürürlerdi. Tüm çocuklar iyi yetişmişti, uslu uslu oturur dinlerlerdi. Kimse bir şey yiyip içmezdi, orada yalnızca dinlerlerdi dinlenirdi. Rahatsızlık veren olursa anne babaları onları dışarı götürür ve bir daha içeri girmelerine izin vermezdi. Dans da edilmezdi. Öylesine terbiyeliydik. 6-7 Eylül 1955 olayları, İstanbul'da Rum azınlığa karşı saldırı olayları çok fenaydı. O zamanlar Beyoğlu'da, Tilla Pastanesi'nin üstünde oturuyorduk. Hemen yanında Yeşilçam Film Stüdyoları vardı. Genç Zeki Müren'i ta kariyerinin başından beri tanırdım. Müzeyyen Senar ve Safiye Ayla gibi diğerlerini de. Bizim mahallede Galatasaray Lisesi ve önünde bir Yahudinin kitap sattığı bir iş yeri vardı. Birkaç metre ötesinde Emek Sineması ve Galatasaray Kulübü. Kulübün hemen üstünde Gündüz Kılıç otururdu. Kendisi ünlü Ali Kılıç'ın oğluydu ve kayınvalidesi, şehirde Mercedes'i olan ilk kadındı, hafta sonları bize gelir ve gelirken de pasta getirirdi. O zamanlar kendisi İstanbul'da araç kullanan tek kadındı. Ama yaşlı kadın Nişantaşı'ndan Beyoğlu'na kadar tüm o yolu yürüyerek gelirdi. Derdi ki: "Bu yaşımda bile yürüyorum, siz daha gençsiniz, bacaklarınız sağlam, onun için yürüyün!" Korkudan bizler de yürümeyi alışkanlık haline getirmiştik.

Eski patronum Melahat Hanım beni çok severdi çünkü kendi çocuğu yoktu. Ailesi beni hep futbol maçlarına götürürdü ve derdi ki: "Galatasaray için dua et. Kazanırsak seni Abdullahefendi'ye götürürüz." Bu Beyoğlu-Taksim istikametindeki lüks lokantaya beni bazen öylesine de götürürlerdi. İş insanlarının yemek yediği bir yerdi. Orada yemeğe herkesin durumu yetmezdi, yalnızca üst sınıfın.

Bir anda Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberi geldi. Yunanlar tarafından. Sağcılar bu söylentiyi yaymış, bağnazlarsa hemen inanmışlardı. O mahallede toplasan iki-üç Türk iş yeri sahibi vardı, geri kalanları Türk değildi.

Baltayı, sopayı kuşanmış erkekler iş yeri camlarını indirmeye başladılar. Buralı erkekler miydi bilmiyorum, bıyıklı adamlardı. Aralarında tanıdığım kimse yoktu.

Gürültüyü duyduğumuzda ben evdeydim. Hemen İstiklal Caddesi'ne yürüdüm. Çok büyük bir izdiham vardı, yürümek neredeyse mümkün değildi. Erkekler tüm evlerin pencerelerini indiriyorlardı, evlerin içine giriyor, buzdolabı ve diğer eşyaları camdan dışarı atıyorlardı. Türklerin evlerine de zarar veriyorlardı. Yahudi kuyumcunun dükkanını yağmıyorlardı. O altın değil, yalnızca elmas satardı.

Beyoğlu semtindeki tüm dükkanlar yağmalanmıştı. Bizim dükkanımız hariç. Gündüz Abi sağ olsun. Ona seslenmiştik: "Gündüz Abi, çabuk gel! Dükkanı yağmalayacaklar!" Hemen koşup geldi, eline bir "Milliyet" gazetesi aldı ve mobilya dükkanının önüne bir sandalye koyup üstüne oturdu. Dükkanın önünden geçerken ona selam verip, geçip gidiyorlardı. Zarar görmeyen tek dükkan bizimkisi olmuştu. Alıp götüremediklerini ateşe veriyorlardı. Kumaş rulolarını araçların egzoz borularına tikiyor, korna çalarak geziniyorlardı. Kumaşlar dalga dalga yollara saçılıyordu. Kimileri bunları ateşe veriyor, diğerleriye sokağa saçılan elmasları topluyordu. Kim olduklarını bilmiyorum, ama içlerinde buralı olanlar da vardı, ondan eminim.

O akşam Rum evleri basıldı, askerler insanları evlerine Türk bayrakları asmaya zorladılar. Tüm evlerin zillerini çaldılar ve evdekilere pencerelerine Türk bayrağı asmalarını emrettiler. Rum bir kadın bizden bir Türk bayrağı istedi. Fakat bizde de yalnızca bir tane bayrak olduğundan veremedik.

Biz bu şekilde sağ salim atlattık. Ama o zavallı kadın kaçamadı. Bunu hayatım boyunca asla unutmayacağım. İdam cezasıyla dahi tehdit etseler o gün şahit olduklarımı anlatırım. Komşumuz, kocası, annesi, ailenin babası, hepsi zorla Yunanistan'a sınır dışı edildi. Kadın gözyaşları içinde bize dedi ki "Ben İstanbul'a geldiğimde üç yaşındaydım. Yunanistan'da kimseyi tanımiyorum. Bize zamanında neden vatanışlık vermediler?" Her iki çocuğu; biri oğlan biri kız, İstanbul'da doğmuşlardı. Devlet evlerine el koydu. Elllerinde tek bir bavulla Yunanistan'a sürgün edildiler. Bu aile ile oldukça yakındık, kadın çok iyi bir insandı. Bir Papaz'ın sünnet edildiği haberini duyduk. Üsküdar semtinin büyük kısmını kundaklamışlar. Hiç birine şahit olmadık ama duyduk ki orada çok daha fena şeyler yaşanmış. Rumlara yardım etmek de mümkün değildi, çünkü askerler sanki akıllarını kaybetmiş gibi emirler yağdırıyorlardı: "Bayrağı asın!" Bayrak asmayanlarsa evlerinden sürgün ediliyorlardı.

Olaylardan sonra askerlerden hiç biri cezalandırılmadı, bir tanesi bile. Tüm yaptıklarını inkar ettiler. O zamanlar Rumlara kitleler halinde sürgün edildi. İçlerinden yalnızca çok azı, önceden Türkiye vatandaşlığına geçmiş olanlar veya Türk ismi almış olanlar kurtulabildi. Bu olaylardan sonra Beyoğlu artık o eski semt değildi. Öncesinde burası dünyaca ünlü bir yerdi, öyle ünlüydü ki, polisiye yazarı Agatha Christie'nin Beyoğlu'daki Pera Palas'ta ikamet etmişliği vardır. Türkler burada gece kulüpleri açıyorlardı. Boşalan evleri işgal ediyor, fakat kalıcı olarak ikamet edemiyorlardı. Tüm evler harabeye döndü ve mahvoldu. O dönemin tipik ahşap evleri tamamen yok oldu. Bugün diyorlar ki, "Bunlar kendi kendine yanmış" – o iş nasıl olduysa artık!

Ben artık oralara hiç gitmiyorum. Yıllardır. Bu olaylardan beri bağnazlardan nefret ediyorum ve elli sene öncesinde bıraktığım eski İstanbul'u özleyorum. Suç İstanbulluların değildi. Bağnazlar suçlu. Ama mağdur olan herkes oldu. Türkiye bir daha asla o zamanki gibi mutlu olamayacak.

Eski bir İstanbullu olarak, şu anki İstanbul'un eski İstanbul ile hiç ilgisinin kalmadığını düşünüyorum. Benim zamanımda insanlar birbirlerine saygı duyarlardı. Nezaket, yardımseverlik, birlik. Birbirimize "Sen kimsin?" diye sormazdık; "Türk, Ermeni, Rum, Yahudi?" Önemli olan insanlıktı. Kürtlerin, Alevilerin varlığını ta otuz yaşında Almanya'ya geldiğimde öğrendim. Düşünebiliyor musunuz? Otuz sene boyunca onlarla beraber yaşamış, onları farklı olarak algılamamıştım. Yalnızca komşuların gelenek ve göreneklerini bilirdim. Bayramları da beraber kutlardık. Böyle günlerde birbirimizi karşılıklı olarak davet ederdik. Mesela Ermeniler bize gelirdi, bizim oralıydı ve benden daha iyi Türkçe bilirdiler. Aramızda fark yoktu. Birbirimizden yemek yapmayı da öğrendik. Bugün hala Seferad Yahudileri'nden öğrendiğim yemekleri pişiririm, insanlar tarifini ister. Farklılıklar zenginliktir, herkes birbirinden öğrenir. Beyaz ya da siyah, hepimiz insanız. Büyük büyükbabam zamanında Arap bir kadınla evliymiş. E ne olmuş yani?

Nihal Akman Özdemir